

Boekbesprekingen

TEIXEIRA, R. M. (ed.) 1979. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's Graveland. 431 p. Prijs f 34,75 (voor leden van Natuurmonumenten f 29,25).

Zonder twijfel is de uitgave van de *Atlas van de Nederlandse Broedvogels* een mijlpaal in de geschiedenis van de Nederlandse ornithologie. En dat niet alleen vanwege de inhoud van het werk, maar evenzeer, of méér nog, door de samenwerking van enkele duizenden vogelwaarnemers waardoor dit boek tot stand kwam. Centraal staat hier de Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland (SOVON) met Prof. H. Klomp als voortvarende voorzitter en achtereenvolgens H. N. Leys en R. M. Teixeira als landelijk coördinator van het project. Deze Atlas is de Nederlandse bijdrage aan een door Groot-Brittannië geëntameerd Europees Ornithologisch Atlas Project, waarvan thans reeds overeenkomstige bijdragen van Britse, Deense, Franse en Zwitserse zijden zijn verschenen. In de eerste plaats bedoeld om kwalitatieve broedgegevens uit de jaren 1973-'77 in kaart te brengen, heeft het Nederlandse werk zich ook waar mogelijk met de kwantitatieve aspecten beziggehouden. In een klein land als Nederland was dat een zinvolle onderneming. In grote landen of moeilijk te inventariseren gebieden, zoals de Zwitserse Alpen, was dit in eerste instantie uiteraard een onmogelijkheid.

De Nederlandse Atlas werkt met 1671 inventarisatie-blokken van 5×5 km teneinde een vergelijking met de zgn. „uurhokken”, gebruikt bij de reeds vanaf 1902 in bewerking zijnde kartering van de flora van Nederland, mogelijk te maken. Hierdoor wijkt Nederland af van het in Engeland ontworpen systeem van 10×10 km. Via een stelsel van 18 districtcoördinatoren en een groot aantal, merendeels vrijwillige medewerkers, werd de algemene coördinator R. M. Teixeira, later ook optredend als eindredacteur, in staat gesteld de kaarten te ontwerpen en de te behandelen stof over de auteurs te verdelen. Niet minder dan 48 auteurs schreven 184 soortverhandelingen, gebundeld in 368 bladzijden „Verspreidingskaarten en Beschrijvingen”, waarop, wonderlijk genoeg, zonder verdere aanduiding op 17 bladzijden nog 38 „uitzonderlijke” soorten volgen (al deze aantallen moet de lezer zelf tellen). Elke soort heeft een kaart op paginagrootte, waarop de verspreiding met groene stippen van verschillende grootte duidelijk is afgebeeld en een daartegenover staande pagina tekst met een zwart-wit figuur door één van de zeven medewerkende tekenaars, waarvan tweederde voor rekening is gekomen van E. Hazebroek (71 figuren) en S. Woldhek (52 figuren).

De aanduidingen op de verspreidingskaarten betreffen drie schalen van betrouwbaarheid van broedgegevens, waaraan een gecodeerde lijst van 16 criteria voor „broeden” ten grondslag ligt. Aan de onderscheiding en hantering van deze coden zijn uiteraard belangwekkende, maar in dit boek niet verder uitgewerkte theoretische beschouwingen voorafgegaan. Teneinde zeldzame of erg kwetsbare soorten zo veel mogelijk te be-

schermen zijn op voorstel van een Commissie Zeldzame Broedvogels de broedplaatsen van een aantal soorten op zeer grote schaal, als het ware „gesluierd” in kaart gebracht, bijv. van Kwak, Rode Wouw, Slechtvalk, Bergfluit, Klapkester. In tegenstelling tot eerdere avifaunistische overzichten zijn ook zulke uitheemse, maar mogelijk thans als zelfstandige populaties zich gedragende soorten opgenomen, als Indische Gans, Rosse Stekelstaartend, Pauw, Halsbandparkiet. Waarom wél de Pauw en bijvoorbeeld niet de Goudfazant wordt besproken is onduidelijk, maar geen van beide soorten behoort volgens referent in dit boek thuis. Over de vraag of ook de Stadsduif *Columba livia* in deze groep thuis behoort kan men van mening verschillen. Dat hij niet is behandeld wordt door de samenstellers achteraf expliciet betreurd (: 14). Aan twee ondersoorten, nl. de „Engelse Gele Kwikstaart” en de „Rouwkwikstaart” worden terecht aparte kaarten en (interessante!) besprekingen gewijd, doch waarom de derde ondersoort, de „Bonte Kraai” in de appendix moet worden behandeld en daardoor minder tot zijn recht komt, is referent niet duidelijk geworden. Evenmin heeft referent begrepen waarom de in de appendix genoemde broedgevallen van Goudplevier, Zwartkopmeeuw, Bergfluit en Buidelmeeuw, in tegenstelling tot vergelijkbare gevallen als Oeverloper, Middelste Bonte Specht, Cettis Zanger, Waaierstaartrietzanger en Keep, geen plaats in de hoofdstekst hebben kunnen krijgen.

Nederland is een zeer vogelrijk land en dat is internationaal bekend. Het blijkt ook uit de kaarten. Moge deze toestand lang zo blijven! Toch moet men zich niet op de kaarten verliezen, want sedert het einde van de onderzoeksperiode in 1977 zijn de aantallen van sommige soorten naar het schijnt sterk achteruit gegaan: Zomertaling, Grauwe Kiekendief, Korhoen, Kwartelkoning, Kemphaan, Zwarte Stern, Nachtzwaluw. Van sommige van deze soorten is dat, wat de indicatiewaarde voor de door hen bewoonde biotopen betreft, een alarmerende zaak. Tegenover de achteruitgang van vele, staan gelukkig ook „natuurlijke uitbreidingen”, zoals die van Kuifeend, Houtsnip, Stormmeeuw, Turkse Tortel, Zwarte Roodstaart, Kramsvogel, Bonte Vliegenvanger en Baardmannetje.

Aan de lezer wordt overgelaten om zelf met de gegevens uit de Atlas te werken. Samenvattende beschouwingen ontbreken, hetgeen te betreuren is; maar men kan gelukkig alles zelf vinden. Om te beginnen is het dan interessant om na te gaan welke soorten de grootste verspreiding in Nederland hebben. De grootste „blokkedekking” (voorkomend in meer dan 90% van de blokken) hebben achtereenvolgens: Veldleeuw, Witte Kwikstaart, Wilde Eend, Houtduif, Merel, Kievit, Fitis, Winterkoning, Kneu, Spreeuw, Huismus, Fazant, Koekoek, Boerenzwaluw, Koolmees, Zanglijster, Waterhoen, Graspieper, Heggemus, Spotvogel, Huiszwaluw, Pimpel, Patrijs, Ringmus, Torenvalk, Tuinfluit, Grasmus, Groenling, Ekster, Kraai; maar lang niet alles behoeft hier op „broeden” betrekking te hebben. „Zeker” broedend in meer dan 90% van de blokken zijn achtereenvolgens: Wilde Eend (1598 blokken), Merel (1598), Spreeuw (1591), Hout-

duif (1590), Huismus (1588), Kievit (1582), Witte Kwikstaart (1555), Boerenwaluw (1545), Koolmees (1537), Waterhoen (1520). Verrassend ruimer verspreid dan velen verwacht hadden, zijn: Wintertaling, Patrijs, IJsvogel, Zwarte Specht, Spotvogel, Vuurgoudhaantje, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Wiel-e-waal, Putter, Geelgors; terwijl van de volgende soorten het sporadische of lokale voorkomen op de kaarten nog eens extra opvalt: Geoorde Fuut, Krooneend, Draaihal, Boomleeuwerik, Duinpieper, Tapuit, Grote Karekiet, Grauwe Klauwier, Roek, Europese Kanarie, Ortolaan, Grauwe Gors. Als men vergelijkingen tussen soorten wil maken, zijn de volgende soorten-paren interessant; de verschillen vragen om een zoögeografische of oecologische evaluatie: Roodborst-tapuit/Paapje (478/246), Sprinkhaanrietzanger/Snor (102/81), Tuinfluiter/Zwartkop (776/648), Fitis/Tijftjaf (1074/883), Goudhaantje/Vuurgoudhaantje (229/67), Matkop/Glanskop (736/332).

Avifaunistisch is het belangrijk te vermelden dat in de onderzoeksperiode ook de volgende soorten „zeker” broedend in Nederland zijn vastgesteld: Kwak, Wit-oogend, Middelste Zaagbek, Rode Wouw, Slechtvalk, Kleinste Waterhoen, Steltkluut, Goudplevier, Ruigpootuil, Hop, Middelste Bonte Specht, Kramsvogel, Cettis Zanger, Waaiersaarrietzanger, Bergfluiter, Taigaboomkruiper, Kruisbek, Keep, „Waarschijnlijk” broedend ook nog de volgende: Ralreiger, Zwarte Wouw, Griel, Bosruiter, Lachstern, Waterspreeuw, Noordse Nachtegaal, Waterrietzanger, Grauwe Fitis, Roodkopklauwier. Niet broedend gevonden zijn: Klein Waterhoen, Morinelplevier, Bonte Strandloper, Oeverloper. De documentatie van de ongewone broedgevallen, en zeker die van Slechtvalk, Ruigpootuil, Bergfluiter, Taigaboomkruiper en Kruisbek laat in deze Atlas te wensen over; hieraan kunnen de waarnemers later misschien zelf iets doen.

De aan het eind van het boek op handige rechterpagina's afgedrukte oecologische kaarten van Nederland (bodemkaart, afwezigheid van stilstaand zoet water, heide, naaldbout, loofhout, moeras) zijn bijzonder duidelijk, maar spelen in de tekst en bij de vergelijking van de soort-kaarten nauwelijks een rol; ook dat wordt aan de individuele lezer overgelaten. Het gebruik van dit boek als gids voor de opsporing van „oecologisch gezonde”, „oecologisch uitzonderlijk waardevolle” of ook „kwetsbare” gebieden, of aan de andere kant van „kwetsbare” soorten is een heet hangijzer en een verkeerd of ondoordacht gebruik van de Atlas ligt na aan de deur. Terecht is dan ook in opvallend lettertype de waarschuwing opgenomen: „Het gebruik van de Atlas voor planologische doeleinden is dan ook af te raden” (: 21).

In tegenstelling tot de oorspronkelijke gedachte van het Europese Ornithologische Atlas Comité nemen aantalschattingen van de broedvogels in Nederland in de tekst een belangrijke plaats in. Zij vervangen en verbeteren de oudere schattingen uit de *Avifauna van Nederland* (1962, 1970). Door de gebezigde extrapolatie van lokale tellingen is evenwel een grote mogelijke foutenmarge binnengeslopen, die niet steeds wordt vermeld en die stellig door vele gebruikers niet zal worden onderkend. Niettemin kan gesteld worden dat de gegeven aantalschattingen „zonder twijfel [!] de beste [zijn] welke tot nog toe werden geproduceerd” (: 23). Men ontkomt door de bewerking van de gevonden getallen niet aan de indruk, dat een ander systeem van talrijkeheidsgraden in internationaal verband ont-

worpen zou dienen te worden. Op dit punt bestaan al verschillende belangwekkende en uitgewerkte voorstellen in de internationale literatuur.

Bij de vermelding van zo veel getallen wordt men er licht toe geneigd een poging te ondernemen na te gaan hoeveel vogels er in de periode 1973-77 jaarlijks in Nederland hebben gebroed. De nauwkeurigheid van de verstrekte getallen laat zo'n schatting uiteraard nauwelijks toe. Wel is de lijst van soorten waarvan vermeld wordt dat er mogelijk 250 000 paren (minstens een half miljoen vogels) aanwezig waren verrassend: het zijn achtereenvolgens, Huismus, Spreeuw, Merel, Ringmus, Veldleeuwerik, Houtduif, Wilde Eend, Winterkoning, Fitis, Koolmees.

Referent zou zelf graag een meer directe aansluiting van kaarten en tekst hebben gezien, maar daarvoor is hij dan ook zoögeograaf en lang niet alle auteurs, evenmin helaas de eindredacteur, hebben rekening gehouden met het feit dat een kaart met de verspreiding in Nederland alleen kan worden begrepen wanneer deze in relatie wordt gezien met het vele tientallen malen grotere aangrenzende areaal buiten Nederland. Wat dat betreft, is van alle thans verschenen nationale atlas-bijdragen de tekst van de Zwitserse atlas veruit het beste; de Nederlandse tekst sluit nauw aan bij de Engelse, meer algemeen gehouden tekst, waarvan men de hoofdzakelijk reeds in vele andere boeken kan aantreffen. Jammer is het, dat de soortbehandelingen in het boek niet gesigneerd zijn; nu moet men lange tijd in het auteursregister zoeken om aan de weet te komen wie een bepaalde tekst geschreven heeft. Ook al is de hand van de eindredacteur overal duidelijk merkbaar, toch is het belangrijk te weten van wie de tekst afkomstig is. Door deze ommissie kan ook de citering van het boek in de literatuur onbevredigend gaan verlopen.

De totale indruk van de *Atlas van de Nederlandse Broedvogels* is bijzonder gunstig, zowel wat inhoud als wat vorm betreft. De bovengenoemde schoonheidsfoutjes doen daaraan weinig afbreuk. Tot slot daarom een groot compliment aan de eindredacteur R. M. Teixeira en natuurlijk nogmaals aan de „duizenden” veldmedewerkers (waarvan het exacte getal niet wordt gegeven, maar wat door referent, uit de gelukkig wel verstrekte naamlijsten, geschat is op 2800). De uiteindelijke theoretische en praktische waarde van de *Atlas van de Nederlandse Broedvogels* zal pas aan het licht kunnen komen wanneer in de komende decennien het volledige atlas-project herhaald zal kunnen worden (1985-88?).

KHV

BIJLSMA, R. 1980. *De Boomvalk*. Kosmos, Amsterdam. 95 p. Prijs f 22,50.

Deze serie, die een populair-wetenschappelijke reeks van vogelmonografieën wil gaan vormen, is vergelijkbaar met de thans reeds befaamde „Neue Brehm-Bücherei”, maar verschilt daarvan door een meer artistieke, Scandinavisch aandoende typografie, minder redactioneel gedwongen uniforme opzet, geringer streven naar volledigheid en — tot heden — grotere leesbaarheid. De prijs voor deze voordelen is de veel minder doorzichtige verwijzing naar en verantwoording van de gebruikte literatuur.

Aan het hier besproken deeltje, dat volgens het voorwoord van de auteur „gaat over Boomvalken op de Zuid-West Veluwe”, liggen minstens vijf jaren van 2300 uren veldwerk per jaar ten grondslag. De auteur heeft dan ook heel wat te vertellen. Hij doet dat met enthousiasme en in kleurrijke taal, die soms evenwel grammaticaal slordig of onnodig populair en soms te veel menselijk geïnterpreteerd is, zoals de opmerking dat het voedselaanbrengende mannetje het plukken van de prooi af en toe door roepen onderbreekt „zo dat het wijfje weet dat ze niet lang op prooi hoeft te wachten” (: 20), of ook, dat de jongen als zij opgroeien „egocentrischer” worden en „niet op hun achterhoofd zijn gevallen” (: 59). De 24 hoofdstukjes die het gehele leven van de Boomvalk omvatten zijn wat slordig gerangschikt, maar bevatten met 48 foto's, 19 tekeningen, 5 kaarten, 15 grafieken en 10 tabellen veel wetenswaardigs. Men krijgt wel de indruk dat sommige gegevens met onvoldoende kritiek zijn gepresenteerd, terwijl andere moeilijk te controleren zijn: b.v. „In de loop der jaren heb ik de eerste aankomst [in het voorjaar op de broedplaats, KHV] met enige zekerheid in 26 gevallen meegemaakt en wel 14 maal als duo, vijfmaal als trio en de overige keren betrof het een enkeling” (: 32). Ook de vastgestelde vliegsnelheden en lengte van de stootduiken kunnen nauwelijks op exacte gegevens hebben berust: stootduiken tot 4 km lengte en topsnelheid van 203 km/uur (tabel 6 en 7). Interessant is het hoofdstukje over „de aanwezigheid en functie van onvolwassen Boomvalken op de broedplaatsen”, waarmee iets anders wordt bedoeld dan dieren behorend tot de zgn. surplus- of *floating* populatie. Maar of foto 9 (niet door de auteur genomen!) met het bijschrift „de solitaire, onvolwassen Boomvalk verraadt zijn status door opletend en onrustig in het rond te spieden” werkelijk op zo'n éénjarige en ongepaarde Boomvalk betrekking heeft, is allerminst te bewijzen. De beschouwingen over legselgrootte en broedsucces zijn boeiend, maar soms wat te vlot geïnterpreteerd. Andere gedachten, zoals de „aanpassing” van het jachtgedrag van het mannetje aan de „vraag” volgens leeftijd en aantal van de jongen (geldt ook voor andere soorten), zijn goed en origineel. Opvallende gegevens zijn tenslotte die over ongestuwde trek van Boomvalken in het voorjaar (1975-79 : 46 vogels in 555 waarnemingsuren) en in het najaar (1974-79 : 168 vogels in 2045 uren) en die over de prooien (niet de prooikeus, zoals de titel van het hoofdstuk aangeeft), waaronder maar liefst 180 Kruisbekken vermeld worden, dat is 13 aantalsprocenten! Een zeer stimulerend boekje van een zeer actieve, maar niet altijd voldoende kritische auteur en waarnemer.

KHV

PHILIPPONA, J. 1980. *De Kleine Rietgans*. Kosmos, Amsterdam. 64 p. Prijs f 22,50.

Ook al zo'n enthousiast geschreven deeltje in de Kosmos-serie waaruit blijkt hoezeer de auteur van „zijn” vogelsoort houdt en hoeveel hij er van weet. Welke gedachten overigens van het in de inleiding geciteerde werk van M. A. Ogilvie (*Wild Geese*, 1978) afkomstig zijn en welke origineel zijn zou alleen moeizaam te

achterhalen zijn. De auteur kent de in Nederland overwinterende ganzen van haver tot gort, met inbegrip van de traditionele overwinteringsgebieden van de Kleine Rietgans in Friesland, en heeft in 1976, 1978 en 1980 met Ekko Smith de Kleine Rietgans in het door plannen voor hydro-electrische werken bedreigde Thjórðá-dal op IJsland zelf opgezocht. De bijzondere broedplaatsen (op verweerde kale lava-rotsen) worden uitvoerig beschreven en de gedachte wordt er aan verbonden dat juist aan deze omgeving de Kleine Rietgans zijn mooie grijze tint over het overigens roodbruine rietganzenverenkleed te danken heeft. Uitvoerig wordt ingegaan op trek en overwintering en het wordt gesuggereerd dat thans niet zo zeer de overwinteringsgebieden dan wel de omvang van de broedplaatsen aan een mogelijke populatiegroei paal en perk zal stellen (in Engeland en Schotland nam het aantal overwinterende Kleine Rietganzen tussen 1950 en 1974 toe van 30 000 tot 90 000!). Indrukwekkende foto's uit broed- en wintergebieden en wat rommelige lijntekeningen van Robin d'Arcy Shillcock geven aan dit deeltje een fraai uiterlijk. Jammer overigens dat er zo veel storende drukfouten in voorkomen en dat de bijschriften bij de figuren 19 en 23 niet kloppen. Dat het te verteren voedsel van de „spiermaag” naar de „maag” gaat en vervolgens vandaar naar de ingewanden (: 42) is natuurlijk niet juist: de ingang naar de twaalfvingerige darm ligt in de „spiermaag”.

KHV

TRAP-LIND, I. 1980. *De Torenvalk*. Kosmos, Amsterdam. 71 p. Prijs f 22,50.

Deze op uitstekende wijze door E. R. Osieck uit het Deens vertaalde en voor Nederland bewerkte uitgave heeft een merkwaardige ambivalente inhoud gekregen: beschrijvingen van Deense situaties wisselen af met zuiver Nederlandse en het is soms moeilijk zich te realiseren wat wel en wat niet van de Deense auteur afkomstig is. Inhoud en opzet zijn totaal anders dan die van het ook in deze serie verschenen deeltje over de Boomvalk van Rob Bijlsma: het deeltje over de Torenvalk is strakker, doorzichtiger, maar ook minder origineel. Het gehele leven van de Torenvalk passeert de revue en uiteraard wordt daarbij herhaaldelijk naar het bijzondere werk van A. J. Cavé in Oostelijk Flevoland verwezen, maar of dat door de auteur of door de bewerker gebeurt is niet na te gaan. Dat met broeden zou worden begonnen „kort voor het laatste ei is gelegd of even daarna” (: 41) is niet in overeenstemming met de aanwezigheid van een „nestdotje” (: 48, foto) in de meeste nesten! Maar dat is dan ook één van de weinige plaatsen in de tekst waarop men aanmerkingen zou kunnen maken, tenzij men de veel gebezigde vertaling van „muis” voor „gewone muizen” en „woelmuizen” en het ontbreken van de vermelding van de fungicide doeleinden van bestrijdingsmiddelen in de landbouw (: 58) nog zou willen noemen. Dat er in dit korte bestek ook nog zo veel aandacht aan andere roofvogels (inleiding) en andere valkensoorten (slohoofdstuk) wordt besteed, kan als voordeel zowel als nadeel worden beschouwd. Een knappe bewerking van een klaarblijkelijk moeilijke Deense tekst.

KHV

AMBERG, M. 1980. *Naturschutz — die grosse Lüge*. Kilda, Greven. 184 p. Prijs DM 24,70.

In dit boekje, in feite een wat groot uitgevallen pamflet, beschrijft de Duitse natuurbeschermingsjournalist Max Amberg de wijze, waarop in de Westduitse maatschappij gestalte wordt gegeven aan het begrip natuurbescherming. Met talloze voorbeelden toont hij aan, dat natuurbescherming een volledig verwaterd begrip is geworden en door velen synoniem geacht met een veredeld soort parkaanleg, dierenbescherming en/of vrije-tijdsbesteding. Deze voorbeelden komen uit de wereld van de industrie, projectontwikkelaars, recreatiesector en de politiek: allemaal bedienen ze zich van natuur-, flora- en faunabescherming voor doelen die meestal het tegenovergestelde daarvan bereiken.

Ook het ambtelijke natuurbeschermingsbeleid wordt op alle niveaus uiterst kritisch doorgelicht. Daarbij komen zaken aan de orde zoals de ruimtelijke ordening, soortbeschermingsactiviteiten (inclusief nestkasten en wintervoeding), de stichting van reservaten en nationale parken, de vele projecten voor het herinvoeren van uitgestorven of sterk bedreigde diersoorten en het functioneren van de Westduitse versie van onze natuurbeschermingswet.

Amberg komt tot de conclusie dat het resultaat van al die inspanning maar uiterst mager is en veel te sterk gericht op het nut dat het voor de mensen moet hebben. Hij pleit voor een principiële oecologische onderbouwing van het natuurbeschermingsbeleid, waarbij ook voldoende ruimte wordt gegeven aan de zo belangrijke ethische motieven voor natuurbescherming.

Goed gedocumenteerd, met kennis van zaken en een sterke betrokkenheid bij het onderwerp, wordt dit alles gepresenteerd in een ingehouden cynisch-humoristische stijl. Het is jammer, dat de uiterlijke vormgeving — het vrijwel ontbreken van illustraties en figuren — een niet optimale indeling van de hoofdstukken niet direct tot lezen noden.

Het boek verdient beter, al was het alleen maar om de griezelig vele parallellen die men al lezend met de situatie in Nederland kan trekken. Deze ascetische vormgeving zal wel opzet zijn geweest, aangezien op vele bladzijden de banvloek wordt uitgesproken over de hoeveelheid kleurrijk foldermateriaal die de natuurbeschermingssector over iedereen pleegt uit te storten.

G. C. Boere

BUSCHE, G. 1980. *Vogelbestände des Wattenmeeres von Schleswig-Holstein*. (Vogelkundliche Bibliothek 10) Kilda, Greven. 157 p. Prijs DM 28,80.

Dit boek geeft uitvoerig informatie over de vogels van de Waddenzee langs de kust van Sleeswijk-Holstein. Het gaat om een 275 000 ha groot gebied (ongeveer eenderde van het gehele Waddengebied) dat zich uitstrekt van de Deense grens in het noorden tot de monding van de Elbe in het zuiden. Het boek begint met een korte beschrijving van het gebied en een bespreking van telmethodiek en bewerking van de gegevens. Het gebied is verdeeld in 48 telgebieden te weten 31

kusttrajecten en 17 eilanden en platen. Van 31 telgebieden zijn tellingen uit iedere maand beschikbaar maar bij de meeste gaat het slechts om 1—4 tellingen per maand over een periode van 11 jaar (1965—'75). Het gebied is overigens moeilijk in zijn geheel te tellen door de uitgestrektheid, de moeilijke bereikbaarheid van sommige delen en de grote verspreiding van de vogels tijdens hoogwater.

In een avifaunistisch overzicht, dat ongeveer tweederde van het boek beslaat, is van alle regelmatig voorkomende soorten het seizoensverloop en de verspreiding over de telgebieden gegeven. Voor het seizoensverloop zijn per maand de maandmaxima van de 31 eerdergenoemde telgebieden gesommeerd en in een frequentieverdeling uitgezet. De verspreiding van de aantallen is gebaseerd op de hoogste aantallen die per telgebied werden vastgesteld. Een schatting van het jaarlijkse maximum aantal dat van een bepaalde soort in het gebied verblijft, is gemaakt door de maxima van de 31 telgebieden in de piekmaand te sommeren en daarbij aantallen uit de overige gebieden bij te tellen. De schrijver onderkent dat aan het gebruik van maxima nogal wat bezwaren kleven, maar het gering aantal gegevens per telgebied maakte een nauwkeuriger bewerking niet mogelijk. Toch kan men zich afvragen of ook niet een presentatie mogelijk was waarbij alle gegevens tot hun recht komen (dus niet alleen maxima). De tekst geeft voor iedere soort een bespreking van seizoensverloop en verspreiding terwijl ook broedgegevens worden vermeld. De tekst van dit hoofdstuk is ondanks de vele details goed leesbaar en zeer informatief. Jammer is het dat de lay-out een beetje rommelig is.

Het volgende hoofdstuk gaat over de betekenis van dit gebied voor vogels waarin een waardevolle bijdrage van Drenckhahn over voedsleecologische aspecten de hoofdmoot vormt. Het boek wordt besloten door een soortenlijst waarin merkwaardig genoeg ook Helgoland is betrokken. Misschien had dit boek zich beter kunnen beperken tot de regelmatige wad- en andere watervogels omdat schaarse soorten en soorten uit omringende gebieden in een dergelijke opzet niet ter zake doen. Dit neemt echter niet weg dat deze uitgave een belangrijke bijdrage is aan de kennis van het Waddengebied dat aan zoveel bedreigingen blootstaat. Terrecht wordt opgemerkt dat de wadden één van de laatste natuurlijke ecosystemen in Europa is.

ERO

Ook ontvangen:

Berichte der Deutschen Sektion des Internationalen Rates für Vogelschutz 19 (1979) 124 p. Prijs DM 13.

Dit 19e jaarbericht van de Duitse sectie van de International Council for Bird Preservation (ICBP) bevat artikelen, berichten en mededelingen over vogelbescherming in de Bondsrepubliek Duitsland en Europa.